

ابتکار نقد آراء قضایی

یادداشت به مناسبت هشتمین سالگرد درگذشت استاد دکتر کاتوزیان

امیر حسین آبادی^۱

روز ۱۱ شهریور ماه سال ۱۳۸۳ جامعه حقوقی ایران استادی را از دست داد که بیش از ۶۰ سال عمر گرانبهای خود را صرف تحقیق و تعلیم در راه پیشرفت علم و حقوق کرد. تألیف حدود ۵۰ اثر گرانبها، صدها مقاله، تعلیم و تربیت هزاران دانشجو که تعدادی از آنان جزو استادان نام آور در حقوق و قضات و حقوق دانان برجسته کشور هستند، حاصل آن است. ناگفته نماند که دوران تحصیل و رشد دکتر کاتوزیان در علم حقوق هم زمان بود با حضور استادانی هم چون سید حسن امامی، دکتر متین دفتری، آیت الله سنگلچی، استاد محمود شهابی، دکتر سنجابی، دکتر شایگان، دکتر موسی عمید و استادان دیگری که هر یک ستاره درخشانی در رشته مربوط به خود بودند.

استعداد و علاقه ذاتی روانشاد دکتر کاتوزیان به علم و تشویق و راهنماییهای پدر بزرگوار ایشان مرحوم ابوالفضل تهرانی که از وکلای مشهور دادگستری و یکی از اعضای تشکیل دهنده جمعیت وکلا در سال ۱۳۰۰ شمسی بوده است (این جمعیت هسته مرکزی و اولیه کانون وکلا در سالهای بعدی شد). تأثیر فراوانی در علاقه و انتخاب رشته حقوق توسط دکتر کاتوزیان داشته است.

بعدها که نام خانوادگی اجباری شد به پیشنهاد عموی ایشان مرحوم محمد علی تهرانی فامیل کاتوزیان را برگزیدند. محمد علی کاتوزیان عمو و پدر همسر گرامی دکتر کاتوزیان

۱. استاد دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی.

ابتکار نقد آراء قضایی / ۱۳

امیر حسین آبادی

از رجال برجسته دوران مشروطیت بوده و با سران مشروطه خواه مراوده داشته و مشاهدات روزانه خود را از انقلاب مشروطه یادداشت می‌کرده است که تحت عنوان تاریخ انقلاب مشروطیت ایران به کوشش و مقدمه فاضلانه استاد دکتر ناصر کاتوزیان در سال ۱۳۸۸ چاپ و منتشر شد که یکی از منابع مهم و معتبر دوران مشروطیت است. علاوه بر آن مرحوم محمدعلی کاتوزیان از رجال فرهنگی، سیاسی دوران قاجار و پهلوی اول بوده است. ایشان در دوره اول به نمایندگی مردم تهران و دو دوره پنجم به نمایندگی از طرف مردم تبریز در مجلس شورای ملی انتخاب شده است و چند سال نیز رئیس مدرسه دارالفنون بوده است.

دکتر کاتوزیان در چنین خانواده‌ای چشم به جهان گشور و رشد کرد و درخشید. به قول شیخ‌الاجل سعدی «همه قبیله او عالمان دین بودند» گوهری تابناک شد که به گفته لسان الغیب خواجه شیراز «گوهر پاک بباید که شود قابل فیض / ورنه هر سنگ و گلی لوءء و مرجان نشود.

وانش شاد و راهش پاینده باد.

اما ارتباط نگارنده با استاد در ابتدا همان رابطه هزاران تحصیل کرده حقوق بود که از برکت وجود ایشان فیض برده و از کلاسهای پربار ایشان استفاده کرده‌اند.

سال ۱۳۵۲ کار قضایی را در دادگاههای بخش تهران شروع کردم. سال بعد در کنکور فوق لیسانس حقوق خصوصی پذیرفته شدم. استاد در این دوره، مسئولیت مدنی تدریس می‌کردند با توجه به تعداد اندک دانشجویان به‌طور معمول ارتباط استادان با دانشجویان بیشتر و نزدیک‌تر می‌شود. به خصوص که نگارنده علاوه بر سئوالات درسی مشکلات و معضلات بعضی از پرونده‌های قضایی را با ایشان مطرح می‌کردم و با نهایت لطف راه حل ارائه می‌دادند.

از همان دوران، یکی از دغدغه‌های مهم استاد ایجاد موسسه و یا نهادی تحت عنوان «نقد و بررسی رویه قضایی» بود. که همیشه مطرح می‌کردند. به خاطر دارم در سال ۱۳۶۶ که

در اداره حقوقی قوه قضاییه اشتغال داشتم، نظر و دغدغه استاد را در این زمینه با مسئولان وقت اداره حقوقی و معاونت حقوقی قوه قضاییه مطرح کردم. همگی استقبال و تحسین کردند لیکن به عذر نبودن بودجه تشکیل چنین نهادی در معاونت حقوقی که از ضروریات بود سر نگرفت.

سرانجام به فکر افتادند تا به طور خصوصی نهاد و نقد و بررسی رویه قضایی را راه اندازی کنند. با چند نفر از وکلای دادگستری و علاقه مندانی که امکانات مالی داشتند، مذاکره شد تا بودجه‌ای تهیه و امتیاز نشریه‌ای گرفته شود و به استادان و فضایی که آراء را نقد و بررسی کنند حق الزحمه پرداخت شود. اساسنامه‌ای هم تهیه شد، هیأت امنای تعیین شدند اما آن هم به نتیجه نرسید و آرزوی دیرینه استاد تحقق نیافت.

سرانجام ایشان شخصاً به نقد آراء قضایی اقدام کردند و حدود چهل رأی از آراء مهم دادگاهها، دیوان عالی کشور و هیأت عمومی را نقد و تحلیل کردند و در سال ۱۳۷۸ کتابی با همین عنوان منتشر شد.

اکنون جای بسی خوشوقتی است که پژوهشکده حقوق و قانون ایران با همت و پشتکار جناب آقای محمد درویش‌زاده و همکاران گرامی ایشان، دومین دوفصلنامه نقد و تحلیل آراء قضایی را در آستانه هشتمین سالگرد درگذشت استاد فقید دکتر کاتوزیان ویژه‌نامه‌ای به ایشان را منتشر می‌کنند. به طور قطع و یقین روان استاد از این اقدام شایسته شاد خواهد شد. این جانب به سهم خود از مسئولان محترم پژوهشکده حقوق و قانون ایران سپاس بیکران دارم.